

Učiteljski Tovariš

Glasiło „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Urejujeta:

Jakob Dimnik in **Engelbert Gangl**

učitelja v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik: **Jakob Dimnik**, Šubičeve ulice št. 3.

Vsebina: Ljudevit Stiasny: Kako bi se izboljšalo šolsko obiskovanje? — Adam Mickiewicz. — Književnost in umetnost. — Naši dopisi. — Vestnik. — Listnica uredništva. — Gospodarski program.

Kako bi se izboljšalo šolsko obiskovanje?

(Pisal **Ljudevit Stiasny**.)

Reklo bi se žreblje v Kropo nositi, ako bi hotel govoriti o potrebi rednega šolskega obiskovanja. Da je od njega odvisen uspeh ljudske šole, so pripoznali ne samo vsi pedagogičski pisatelji, ampak tudi skoraj vse evropske države s tem, da so vpeljale posilno šolsko obiskovanje. Najboljše je vendar tam, kjer je zašla potreba in korist ljudske šole v najnižje sloje.

Da bi se izboljšalo šolsko obiskovanje ter s tem povzdignila ljudska šola, dajejo nekatere države v Evropi predprave branja in pisanja večim pred anafalbeti. Tako je vpeljano v Švediji, kjer je šolsko obiskovanje izborno in kjer je zaradi tega najmanj anafalbetov v Evropi, da dobijo trgovski in obrtniški patent le branja in pisanja večji. Tudi v Rusiji, kjer je ljudsko šolstvo še na nizki stopinji, se je zboljšalo v zadnjih letih vojaško službovanje onim, ki so dovršili ljudsko šolo, od 6 na 4 leta.

V naši državi nimajo branja in pisanja večji nobenih pravic pred anafalbeti, pač pa skrbi državni šolski zakon za redno šolsko obiskovanje. Žalibože se ne izvršuje povsod redno, ampak se mu skušajo mnogi izogniti.

Da se pa doseže redno šolsko obiskovanje, ga morajo podpirati v prvi vrsti starši. Pač se dobijo tudi pri nas taki kraji, kjer je zašlo zanimanje za ljudske šole v najnižje sloje, a žalibože jih ni veliko. Obrt, kupčija in splošna omika pri nas še ni na oni stopinji kakor drugod. Zato ne spoznajo nekateri starši, osobito na kmetih, korist šole. O koristi šole se razen tega v nestrokovnih časopisih in knjigah jako malo bere. Pač pa se mnogo bere in sliši, kako ogromni so stroški, kako neznatni so uspehi, kakšni so učitelji itd. Ni čuda, da se mnogi ne zanimajo za ljudsko šolstvo, ni čuda, da so še vedno nekaterniki ljudski šoli sovražni. Da je dobro in potrebno, da zna dandanes vsak brati in pisati, pripozna pač vsak, a čujejo se glasovi: čemu slovnica, realije itd. Večinoma pa to izjavljajo taki, kateri bi najrajši imeli otroke vedno doma.

Adam Mickiewicz.*)

Na sklonku XVIII. stoletja odehraly se na dvou koncih Evropy dvě tragedie dějinné — civilisace světila triumf a zmazala se hanbou na věky. Na Západě Francie vedla válku pro „práva člověka“ v struhách krve, na Východě uloženo do hrobu celý národ, živd, hrdinsky — rozebrano Polsko. Leč mohyly porostly květinami. Hle! již v dvě léta po posledním rozdělení Polska počíná v zemi vláské z počátku slabě ozyvati se písen, kterou brzy po celé Evropě trouby „legionů“ roznesly hlasem protestu: „Jeszcze Polska nie zginęła!“, a 24. prosince 1798 roku — tedy sto let tomu — rodi se na Litvě, v Zaosiu k. Novogródka, Adam Mickiewicz, muž, který byl nejslechetnějším obrazem genia polského, mlekem a krví svého pokolení, a jedním z největších básníků světa.

Mickiewicz patří k řadě duchů vyvolených, kteří nejsou majetkem jedné epochy, jednoho národa. On náleží všem národům, všem časům: jest štěstím svého

národa — chloubou lidstva. Není to jen věstec-básník, je v něm něco apostolského, nebo žil pravdou a poesíí jako chlebem veždějším, a genius jeho měl moc živelní: vždyť improvisoal truchlohry celé.

U kolébky jeho stala rakev Vlasti, křik zoufalství otců, zakovaných do pout otroctví, kolébal jej do snu nemluvnátkem, avšak dětinství jeho ozářovala již hvězda Napoleonova, které svůdnému lesku Poláci uvěřili. Z toho křiku a z těch nadějí vzrostl stigmat pomazání jeho na celý život: bezmezná láska k národu, trpčímú nevině, nenávisť k tyranství každému bez výjimky, vira v zmrtvýchvstání Polska. V všem mládí, jako žák staré akademie vilenské, prošel muky Wertherovy a vyzpíval je v části I. a IV. fantastické básni dramatické p. n. „Dziady“ (viz česky překlad J. Vrchlického p. n. Tryzna). Jen že jeho Gustav stojí mnohem vyš, nežli hrdina Goetheův! Básník německý ozářil samovraždu z lásky blesky mučednictví a sebeobětování, Mickiewicz, když srdce jeho krvácelo v zoufání, sepsal své bolesti krví a slzami, avšak utonutí v jednom citu, byt si byl tak slechetny, jak láska, představuje jakožto sobecké a neslušné. A psal to teprve 23 let stár!

*) Ob 100 letnici njegovega rojstva. Uredn.

Vztrajnemu delovanju učiteljevemu se pač posreči te predsodke ublažiti, ako mu ne delajo drugi zaprek. Ako pa podirajo drugi, kar on sezida, je večinoma zaman ves njegov trud. Hvala Bogu, da ni povsod takih razmer, in upati je, da zaide zanimanje za ljudske šole tudi pri nas v najširše kroge.

Uspeh ljudske šole je odvisen od učitelja. Da pa dožene izboren uspeh, mora biti v prvi vrsti redno šolsko obiskovanje. Kjer se zanima ljudstvo za šolstvo, je to pač lahko, kjer ne, se mora boriti z marsikaterimi težavami. Pred vsem mora učitelj skušati, da obiskujejo učenci radi šolo. V ta namen se mora potruditi učitelj učencem olajšati učenje z vestno pripravo, raznimi učili itd. Da je pouk mikaven, naj ga osladi z raznimi pripovedkami, povestmi, pravljicami itd. Tudi disciplina ne sme biti prestroga, ampak učenčevi starosti primerna. Ako si je pridobil učitelj na ta način ljubezen svojih učencev, ako se vesele učenci na pouk, potem izginejo potepanja učencev, pač pa se čuje, da je prosil ta ali oni učenec jokaje starše, naj ga puste v šolo.

Da pa doseže učitelj redno šolsko obiskovanje, ni dovolj, da samo naznanuje zanikrne starše, ampak mora storiti še marsikaj drugega.

Najložje pošiljajo starši otroke v šolo pozimi, a vendar je v tem času v mnogih šolah prav slabo šolsko obiskovanje.

Oglejmo si šolsko obiskovanje v tem času v severnih evropskih deželah, kjer je zima veliko hujša kot pri nas.

V Rusiji je šolsko obiskovanje pozimi najboljšje. Rusi namreč radi oblečejo otroke pozimi v toplo kožu-hovino, da jih ne zebe. Ako so ceste slabe, ali ako so šole oddaljene, peljejo otroke na saneh v šolo ter jih puste tam več dni. S seboj jim dajo potrebne hrane, v prvi vrsti čaja, da si zamorejo skuhati toplo pijačo. V nobeni šoli na kmetih, kjer so otroci oddaljeni od šole, niso brez samovarov. Ako torej ostane učenec čez poldan, ali celo več dni skupaj v šoli, si skuha sam v samovaru potrebni čaj.

V Švediji in Norvegiji zapade sneg mnogokrat po več metrov visokó. Otroci obiskujejo vseno v takih časih šolo prav redno. Drsaajo se namreč v šolo s pripravnimi

snežnimi črevlji (skiji), s katerimi se ne samo hitro pomikajo naprej, ampak jih skiji obvarujejo, da se ne pogrezajo globoko v sneg. Tudi v Avstriji so vpeljali v zadnjih letih ski ali snegulice. V Špitalu pod Semeringom se drsaajo že celo otroci s snegulicami prav pridno v šolo in domov. Na Kranjskem so podobne snegulice, smeči imenovane, že več stoletij v rabi v ribniških krajih.

Kakor si drugod prizadevajo olajšati učencem šolsko obiskovanje pozimi, tako bi se moralo tudi pri nas. Žalibože se vendar v tem oziru pri nas premalo stori. Res se nam smilijo otroci, ako pomislimo, da morajo mnogokrat slabo oblečeni po slabih potih v ostri zimi hoditi tako daleč v šolo. Mnogokrat se še odrasli ljudje ne zga-nejo iz hiše, a otroci morajo iti v oddaljeno šolo. Živina pa doma počiva, hlapci in dekleta so brez dela. Kako lahko bi se sosedje pogovorili, da bi zapeljali zaporedoma učence ene vasi v slabem vremenu in po slabih potih v šolo. Pač se to v nekaterih krajih zgodi, vendar ne v mnogih. Ako pa ni predaleč v šolo in ako so poti dobri, učence manj zebe, ako hodijo peš. Saj se otroci ne boje snega. S kakšnim veseljem ga pozdravijo, ko začne nalletavati. Ko pokrije sneg zemljo z belo odejo, jih težko krotimo v sobi. Mika jih ven, kjer jih čaka marsikatera zabava. Vrnejo se šele, ko jih začne močno zebsti v roke in noge. Z mokrimi črevlji hitijo k peči, ali zlezejo celo za peč, da se ondi posuše. A to je ravno jako slabo. Slabo je, ako gremo iz mraza k topli peči, še slabše pa, ako hitimo k peči z mokro obleko. Zato se morajo otroci sezuti, ako jih v noge močno zebe. Tudi naj ne gredo takoj k topli peči, ampak naj si drgnejo noge ali roke s snegom, ali naj vtaknejo roke v mrzlo vodo za nekoliko časa ter naj se potem dobro obrišejo. Črez nekoliko časa jih ne bo samo v noge in roke več zeblo, ampak le s tem se obvarujejo ozeblin. Doma naj učenci obužejo domače črevlje, ali naj hodijo rajši bosí ko v mokrih črevljih. Takisto naj učenci delajo, ko pridejo v šolo. Preden vstopijo v šolsko izbo, naj si dobro otresejo sneg z obleke in z obuvala. Ako je zadnje mokro, naj se sezujejo na svojem prostoru ter naj bodo v šoli bosí ali v nogovicah, ako so suhe. Dobro je tudi, da si zamenjajo učenci v šoli mokro obuvalo z domačimi črevlji, kar se je v neka-

Byvají časy úrodné v duchy velikanské. Takou epochou byla v Polsku doba Mickiewiczova. Již na universitě v Vilně nalezl se Mickiewicz mezi přátely neobyčejných srdcí a úmyslů. Sloučení v spolek Filomátů a Filarétů, pracovali ti mladí rytíři pravdy a krásy o zachování čistoty tělesné i duševní, a láska k vlasti, jednota bratrská, sebeobětavost, zápal, ocelová síla charakteru, — to bylo jich heslo a cíl. V tom kruhu hledal Mickiewicz ukojení své zraněné duši, otužení k dalším bojům. A boje ty nastaly brzy. Vláda ruská zavedla vyšetřování, podezříváje nevinný spolek „přátel nauky a ctnosti“ ze spisknutí, a následkem toho Mickiewicz musil opustiti v roce 1824 milovanou Litvu, již nepopřáno mu nikdy vic spatřiti, a započal těžké tuláctví. Avšak ideálům mládí zůstal vždy věren — do hrobu, neb vždy byl jednaky, jak podařeny odlitek sochy. Cíl jeho byl vždy stejný, at' v mladistvém věku tvořil pro Filaréty vznešenou „Ódu k mládí“, at' v třetí části „Dziadź“ (Tryzny) opěvoval utrpení vlastního národa, at' naposled v „Knibách poutnictví polského“ nařikal nad úpadem Evropy a triumfem tyranství. Volnost' a znovuzrození moralní

národu, spravedlnost', řídící všechny záležitosti evropské, a odbudova Polska, jako nutný následek ery spravedlnosti — ta hesla vypsána jsou na jeho praporu. Utkviv v nich zraky, píše ve vyhnanství v Rusku „Konrada Vallenroda“ (překlad česky J. V. Sládkův), básen, která jest plamennou apotheosou lásky k vlasti, a současně tvoří nadšené posláni „Přátelům Moskalům“, tedy synům té země, která zalila Polsko mořem krve. Tam zpíval nepřítel tyranství — zde apostol bratrství národů. Ty ideály, vznešené a svaté, vedou jej, kdy radostně vítá veliký rok 1848 jakožto dennici, předcházející vzplanutí slunce svobody, postaví jej v čelo legie, jež hodlala vybojovati Itálii severní nezávislost', vijí se barevnou stuhou přes listy básníkem v Paříži redigovaných novin „Tribune des peuples“. Ovzduší evropské tížilo jeho šlechetné hrudi, touha za svobodou přeplnovala jeho srdce. Uvěřil v Napoleona III., poněvadž viděl v něm šermíře svobody, uvěřil v mlhavé blouznění Towianského, poněvadž „mistr“ slíboval mu obnovení, ušlechtnění Evropy. Ano i život svůj obětoval pro tu víru svoji, kdy máje na zřeteli její uskutečnění, zajel si až nad

terih šolah že vpeljalo. Ako zebe učence v roke, naj jih vtaknejo v mrzlo vodo ter naj se dobro obrišejo. Vsekakor pa je potrebno, da pride učitelj ob takih dnevih zgodaj v šolo, da pazi, da ne gredo učenci k peči ter da storijo, kar je treba. Kjer delajo starši tako, in kjer se ozira v šoli na to, je radi mraza in snega pozimi primeroma malo zamud.

(Dalje prih.)

Književnost in umetnost.

Prirodopis rastlinstva. Za nižje razrede srednjih šol spisal Alfonz Paulin, profesor c. kr. višje gimnazije v Ljubljani. S 308 podobami. — Cena trdo v platno vezani knjigi 3 K 20 h.; po pošti 10 kr. več. — Jako potrebno knjigo je izdala Ig. pl. Kleinmayr & Bambergova tiskarna. Že več let je pošla popolnoma Tušek-Erjavčeva botanika in nove je bilo že sila potreba. Da jo je spisal g. profesor Paulin, mu moramo biti jako hvaležni. Knjiga je pisana v lepi, čisti slovenščini ter je bila že v rokopisu odobrena pri c. kr. naučnem ministrstvu. Knjigo diči izredno veliko število jako lepih slik in sličic. Prirodopis rastlinstva postane učna knjiga, a tudi ljubiteljem rastlinstva sploh jo toplo priporočamo. Kakor sploh vse knjige iz založbe in tiskarne Kleinmayr & Bambergove, tako je tudi zunanost te najnovejše knjige zelo lična. Prepričani smo, da bodo naši dijaki pridno segali po nji.

Sto narodnih legend. Slovenski mladini in preprostemu ljudstvu v pouk in zabavo nabral in priredil Anton Kosi. V Ljubljani 1897. Izdal in založil J. Giontini. — Kosijevе narodne legende so se naši ljubi mladini zelo priljubile. Najboljši dokaz temu je ta, ker so prvi trije snopiči teh legend v prav kratkem času popolnoma pošli. Prav pametno je ukrenil g. Kosi, da je zbral vse legende v eno knjigo, katero je pa popolnil še s 52 novimi legendami. Cena trdo vezani knjigi, ki ima 235 strani, je 60 kr., po pošti 5 kr. več. Lično knjigo priporočamo kar najtopleje za šolarske knjižnice; pa tudi vsak odrasli človek dobi v nji mnogo kratkočasnega beriva.

Na različnih potih. Povest, primerna dečkom od 11. do 14. leta. Nemški spisal Franc Frisch. Za Slovence priredil Janko Leban, nadučitelj na Trebelnem pri Mokronogu. V Ljubljani 1898. V založbi in na prodaji pri Janezu Giontiniju, knjigarju. Trdo vezana knjiga velja 24 kr., po pošti 3 kr. več. — Povest je zelo zanimiva, kratkočasna in poučna. Prepričani smo, da jo bo naša mladina zelo rada čitala; zato tudi to najnovejšo mladinsko knjižico prav toplo priporočamo.

Zabavni listi za slovensko mladino. „Soča“ piše: Odkar je prenehala izhajati naša „Knjižnica za mladino“, je nastala suša na tem polju. Da bi se tej potrebi malo odpomoglo in bi dobilo nekaj dohodka, je začelo izdajati „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“ posebno knjižico pod gornjim naslovom; ureja jo E. Gangl. — I. zvezek obsega povest „Pri stricu“, spisal Ivo Trošt. Str. 112 in stane mehko vezan 40 kr. Ako vzame vsaka slovenska šola le 5—6 iztisov, bode razprodana vsa zaloga in potem izide drugi zvezek. Mi iskreno želimo temu društvu več sreče nego jo je imela naša „Knjižica za mladino“, ki je bila trdo vezana dokaj cenejša, a je prišel po en naročeni iztisk šele na vsako drugo ali tretjo šolo. Ako bi bila naročena vsaka šola na dva iztiska, bi dobila „Zaveza“ do 800 gld čistega dobička na leto. — Dal Bog novemu podjetju kaj več sreče!

„Slovanska knjižnica“. — Prejeli smo dvojnati snopič 73. in 74. za mal. traven in vel. traven, ki prinaša izvorno romantično žaloigro „Strahomir“ v 5 dejanjih in romantiški igrokaz „Mlada zora“ v 3 dejanjih (po znani narodni pesmi). Snopič obsega 11 tisk. pol. — Velika suša vlada na dramatiškem polju slovenskem. G. Gabršček je menda hotel nekoliko odpomoči tej suši, zato je natisnil v svoji „Slovanski knjižnici“ ta dva dramatiška prvenca dveh mladih pisateljev. Obema igrama se pozna, da jih sta rodili mladi pesniški duši. — Cena 30 kr., v knjigarnicah stane pa le 36 kr. To je pač bagatelna cena.

Pesmarica „Glasbene Matice“ je našla tudi med Hrvati najprijaznejši sprejem. I „Obzor“ i „Agr. Tagblatt“ sta se izrekla o Čerinovi „Pesmarici“ jako laskavo, hvalila bogato raznovrstnost sprejetih kompozicij ter povdarjala zlasti veliko vrednost jedrnatih in kritičnih biografskih črtic v uvodu knjige. Poslednja številka „Vienca“ pa prinaša cel članek o tej prelepi „Matični“ jubilejni pesmarici ter končuje svojo priznalno oceno tako-le: „Mi ne možemo, da se nahvalimo ove „Pesmarice“: pa ju još jedanput od svega srca priporočamo i hrvat. pjevačkim družinama i ljubiteljima glazbe uopće“.

Novo razglednice v korist družbi sv. Cirila in Metoda. — Vendar enkrat smo dobili v roke razglednice, s katerimi mora biti vsakdo zadovoljen. Na istih vidiš sliko prvomestnika družbi sv. Cirila in Metoda, preč. g. Toma Zupana, c. kr. gimnazijskega profesorja v Ljubljani, vidiš njegov dvorec na Okroglem na prekrasni gorenjski strani in kranjskim, posebno ljubljanskim izletnikom jako priljubljeno goro Sv. Jošt nad Kranjem s cerkvijo in poslopji. — Slika obče priljubljenega g. prvomestnika je kaj dobra, in kdor ne pozna tega delavnega in resnega slovenskega moža osebno, naj si še posebno

Bosfor, aby tam tvořil legie v čas vlky krymsk, a nařel smrt nkařlivou nemoc (1855).

Nelze řici, co v Mickiewiczovi vce velebit sluři: řlovka neb bsnka. Jako řlovk jesti jedním z těch, jimř lidi starověku vznařeli chramy, — jako básník jesti nejvtř v svm národů, a jeden z nejvtřch duchů světa. V prvm okresu tvořeni bsnckho velicí romantkov Západu byli mu mistry; stoupaje jejich sledem, vyprostil poesii polskou z pout konvencionalnosti, z mrtvoty pseudoklassicismu, probudil ji k vlastnímu řivotu. Prvotiny nadáni jeho „Ballady a romance“ (překlady řesk J. Necsa a A. E. Muřka), ty nejlepší v polskm pisemnictv, stojí na vyřin souřasn poesie evropsk, ačkoliv jsou to řtvory jeřt konvenni. Ofel nerozvinul jeřt křidel k letu. „Oda k mld“ to jř paian Pindarv na počest' vřech velikych ideal lidstva, a „Grařyna“, povřt' o hrdinsk knřn litevsk, kter hyne v boji, aby jen zamazila vlastizrad muře svého, to bsen epicky dokonal, jedna z nejlepřch bsn toho druhu v Evropě. Mickiewicz není vyhradně liryk nebo epik, jesti jedním i druhym, a vřdy jedním z nejvtřch. Avřak u národů svo-

bodych, řtstnych, básníci jsou jen umělci, umění a krása jejich cíl a ideál, pro národy neřtstn jsou oni nim vtřm — jsou chléb a manna, slunce a rosa řivota. Tak i Mickiewicz pridřruje se předevřm t formy, kter více vyhovuje jeho idem, brzeji pohne srdcem rodáků. Odtud také pochází nesmrn bohatství tvaru, v kter prioblek své mysli. Od lehk psncky do velebn hymny a dramy citu lásky, vybuchcho s obrovskou silou sopky, od mistrného sonetu do obrazu tytanick, války vřn v pevsti poetick, a opět pln klidu, ruchu, barev a humoru malby řivota celého národa v eposu — vřecky ky tvary, vřecky stupně nadřeni, napotkvme v dílech toho obra. Egotismu. umění pro umění nenajdeř tam mnoho. Ostatn vřecko, co básník polsky napsal, psal pro svůj národ neb o nm. „Konrad Vallenrod“, řst' III. „Tryzny“, epos „Pan Tadeř“ (překl. E. Krsnohorsk) a biblick „Knihy poutnictví“ — to řtyry struny mohutn loutny, jeř vyznivj v jednu melodii — lásku k vlasti. V „Improvisaci“ z třeti řsti „Tryzny“ dosahuje básník vrcholu nadřeni, Prometheovym řlakem povznař se na řtak zvratn vyřiny, na jaky